

מדינת ישראל
משרד החינוך
המנהל הפדגוגי
האגף לחינוך מבוגרים

30.8.23

י"ג אלול תשפ"ג

אזרחות

מיקוד לתוכנית לימודים בהיקף 2 יח"ל
שאלון 997102, חורף וקיץ תשפ"ד, 2024

שימו לב!

השאלות במבחן חוברו מן החומר המפורט להלן.

שימו לב: אין שינוי במבנה הבחינה.

תוכנית הלימודים המלאה נמצאת באתר לחינוך מבוגרים

השאלות במבחן חוברו מן החומר המפורט להלן.

מבוא: מהי אזרחות?

מושגים	הערות דידקטיות
מהי אזרחות?	הסבר על מהות המקצוע ועל חשיבותו, התייחסות לאירועים אקטואליים.
מדינה	מאפייני המדינה תפקידי המדינה
משטר שלטון דמוקרטיה דיקטטורה מונרכיה	ציון ההבדל בין משטר לבין שלטון. היכרות עם סוגי משטרים. יש להבחין בין מונרכיה חוקתית (ייצוגית/פרלמנטרית) לבין מונרכיה אבסולוטית.

פרק א': המדינה הדמוקרטית

מושגים	הערות דידקטיות
דמוקרטיה דמוקרטיה ישירה דמוקרטיה עקיפה/ייצוגית משאל עם	הסבר על מקור הדמוקרטיה ומאפייני הדמוקרטיה העתיקה באתונה, התפתחותה של הדמוקרטיה הייצוגית.
עקרונות הדמוקרטיה: א. שלטון העם ורעיון הייצוג ב. בחירות – חילופי שלטון	יישום הדמוקרטיה הייצוגית: העם שולט באמצעות נציגיו, הנבחרים באופן דמוקרטי בתהליך של בחירות.
ג. הכרעת הרוב וזכויות המיעוט	
ד. הגבלת השלטון	בשלב זה, ציון בלבד של דרכי הפיקוח (ידונו בהרחבה בהמשך): - הפרדת רשויות - בחירות - חוקה - חקיקה - בג"ץ - דעת קהל - אמצעי התקשורת
ה. שלטון החוק	השוואה בין מעמד החוק במדינה דמוקרטית למעמדו במדינה דיקטטורית. חשיבות הציות לחוק.
ו. פלורליזם וסובלנות	הדגשת תחומי החיים השונים שבהם בא לידי ביטוי הפלורליזם וחשיבותה של הסובלנות.
ז. זכויות וחירויות הפרט/ זכויות יסוד (1) הזכות לחיים וביטחון (2) חופש התנועה (3) הזכות לקניין (חומרי ורוחני) (4) הזכות לשוויון (5) הזכות להליך הוגן (6) הזכות לכבוד (7) הזכות לפרטיות (8) הזכות לשם טוב (9) חופש הביטוי (10) חופש הדת והפולחן	הסבר מקדים על ההבדל בין זכויות אדם לזכויות אזרח. כל זכות תילמד בעזרת דוגמות מחיי היום-יום. התלמידים יידרשו לנתח אירועים שבהם חלה פגיעה בזכות יסוד. הדגשת המגבלות החלות על זכויות אלו כאשר הן מתנגשות זו בזו, פוגעות בחירות האחר או בביטחון המדינה. היכרות עם מקרים שונים שבהם חלה נסיגה מהזכות לשוויון וניתוחם.

פרק ב': מגילת העצמאות

מושגים	הערות דידקטיות
חלקי מגילת העצמאות : החלק ההיסטורי, החלק הביצועי, החלק ההצהרתי (כולל חלק מהפניות)	זיהוי חלקי המגילה ודיון בכל אחד מהם.
החלק ההיסטורי : מושגי יסוד : נכסי תרבות הקונגרס הציוני הצהרת בלפור השוואה	הרקע ההיסטורי להקמת המדינה. המושגים ניתנים כרקע בלבד.
כ"ט בנובמבר- תוכנית החלוקה	דיון במשמעות של תוכנית החלוקה ובמשמעויותיה לימינו. השמעת ההקלטה של ההצבעה באו"ם.
החלק הביצועי- מעשי : -עצרת האומות המאוחדות - מדינה ריבונית - התנועה הציונית -אסיפה מכוננת -מועצת העם -מנהלת העם -חוקה	המכריזים מועד ההכרזה מדינה יהודית מוסדות המדינה הזמניים הסבר קצר על משמעות החוקה וההבטחה לכינונה
החלק ההצהרתי :	מאפיינים של מדינת ישראל כמדינה דמוקרטית. מאפיינים של מדינת ישראל כמדינה יהודית.
פניות שונות :	א. אל האו"ם. ב. אל ערביי ישראל ג. אל מדינות ערב השכנות ד. אל יהודי התפוצות

בפרק זה לא יכללו המושגים הבאים : מעמדה המשפטי של מגילת העצמאות

פרק ג': מאפייניה של מדינת ישראל כמדינה יהודית (נושא בחירה קבוע בחלק הרביעי של

הבחינה)

מושגים	הערות זידקטיות
מדינת ישראל כמדינה יהודית	מאפיינים : - לפי מגילת העצמאות - סמלים בעלי אופי יהודי - חוקים בעלי אופי יהודי - מוסדות בעלי אופי יהודי
הסדר "הסטטוס קוו"	נסיבות ההחלטה על ההסדר, הנושאים הכלולים בו, מעמדו המשפטי, השלכותיו על החיים בארץ.

בפרק זה לא יכללו המושגים: לאום ומדינת לאום

פרק ד': שאלת החוקה וחוקי היסוד - לא כלול בבחינה

פרק ה': הדרכים לקביעת אזרחות בישראל

מושגים	הערות זידקטיות
עיקרון הקרקע עיקרון הדם חוק השבות	הדרכים לקבלת אזרחות ישראלית : א. מכוח חוק השבות ב. מכוח הישיבה ג. מכוח הלידה ד. מכוח הישיבה והלידה ה. מכוח ההתאזרחות ו. מכוח ההענקה הדגשת חוק השבות ומטרתו. הוויכוח סביב חוק השבות.
הדרכים לאבדן אזרחות במדינת ישראל	
זכויות וחובות של האזרח הישראלי	

בפרק זה לא יכללו המושגים הבאים: אזרח, תושב, מהגרי עבודה, פליטים, אזרחות כפולה.

פרק ו': שיטת הבחירות לכנסת

מושגים	הערות זידקטיות
מאפייני הבחירות הדמוקרטיות	-כלליות -חשאיות -שוות -ישירות -תעמולתיות -מחזוריות
מאפייני הבחירות בישראל	-בחירות יחסיות -בחירות ארציות -בחירות רשימתיות הסבר על שיטת הבחירות לכנסת ועל שלבי הבחירות

בפרק זה לא יכללו המושגים הבאים: ועדת בחירות מרכזית, ועדת בחירות אזורית, מימון מפלגות, יום שבתון.

פרק ז': הרשות המחוקקת – הכנסת

מושגים	הערות זידקטיות
כנסת בית הנבחרים יו"ר הכנסת סיעות הכנסת קואליציה אופוזיציה מליאת הכנסת ועדות הכנסת	היכרות עם מבנה הכנסת, דרכי הפעולה של הכנסת וההבדלים בין העבודה במליאה לבין העבודה בוועדות.
תפקידי הכנסת	א. חקיקת חוקים ב. פיקוח על הממשלה ג. בחירת בעלי תפקידים ד. אוזן קשבת לעם
תהליך החקיקה	הבחנה בין הצעת חוק פרטית להצעת חוק ממשלתית, פירוט שלבי החקיקה, הדגמת שלבי החקיקה בכיתה, הסבר לגבי אורך תהליך החקיקה.
אופוזיציה ועדת חקירה פרלמנטרית שאלתה הצעת אי אמון הצעה לסדר היום	חשיבות הפיקוח על הממשלה, דרכי הפעולה של האופוזיציה, חשיבות האופוזיציה, יו"ר האופוזיציה ומעמדו. דרכי פיקוח נוספות וחשיבותן.

בפרק זה לא יכללו המושגים הבאים: חסינות חברי הכנסת.

פרק ח': הרשות המבצעת – הממשלה

מושגים	הערות דידקטיות
חוק יסוד: הממשלה	מהות הממשלה ותפקידיה הרכב הממשלה
רשות מבצעת	הממשלה כרשות מבצעת של המדינה (ולא הזרוע המבצעת של הכנסת).

בפרק זה לא יכללו הנושאים הבאים: תקנות וצווים, סמכות שיורית, תקנות לשעת חירום, קביעת מדיניות, סיום כהונת הממשלה, ממשלת מעבר, אי אמון, חוק התקציב, עבירה שיש עמה קלון, ראש הממשלה, שרי הממשלה, אחריות משותפת ואחריות מיניסטרילית.

פרק ט': השלטון המקומי (נושא בחירה קבוע בחלק הרביעי של הבחינה)

מושגים	הערות דידקטיות
השלטון המקומי	מהו שלטון מקומי ולשם מה הוא נחוץ? כיצד מבטא השלטון המקומי את עקרונות הדמוקרטיה?
עירייה מועצה מקומית מועצה אזורית	היכרות עם סוגי הרשויות המקומיות בישראל, מתן דוגמאות לישובים מסוגים שונים.
ראש הרשות מועצת הרשות	מוסדות השלטון המקומי ותפקידיהם
ועדה קרואה	באילו מצבים תמונה ועדה קרואה?
הבחירות לשלטון המקומי	השוואה בין הבחירות לשלטון המרכזי לבין הבחירות לשלטון המקומי

בפרק זה לא יכללו המושגים: תקציב הרשות המקומית וחוקי עזר.

פרק י': הרשות השופטת

מושגים	הערות דידקטיות
שלטון החוק שוויון בפני החוק פומביות המשפט היררכיה זכות הערעור	עקרונות המשפט בישראל עקרונות דמוקרטיים וזכויות יסוד שבאים לידי ביטוי במערכת המשפט.
הזכות להליך הוגן והדרכים להגנה עליה	- זכות הערעור - הסניגוריה הציבורית - פומביות הדיון - חזקת החפות

מערכת בתי המשפט : בית משפט השלום בית המשפט המחוזי בית המשפט העליון ערכאה	מבנה מערכת המשפט סמכויות הערכאות
בג"ץ עתירה	חשיבותו ותפקידיו של בג"ץ.
בתי דין לעניינים מיוחדים : בתי דין דתיים בתי דין צבאיים בתי דין לעבודה בתי דין מנהליים	בתי הדין- סמכויותיהם ונחיצותם במערכת המשפט.

בפרק זה לא יכללו המושגים: תקדים מחייב, אי תלות של שופט, אי תלות של המערכת המשפטית, צו ביניים, צו על תנאי, צו סופי.

פרק י"א: מנגנוני פיקוח וביקורת על השלטון

מושגים	הערות דידקטיות
פיקוח וביקורת	הסבר ודיון על הצורך והחשיבות בפיקוח על השלטון, עיקרון הפרדת הרשויות כאמצעי פיקוח.
פיקוח פורמאלי : - חוקה - פרלמנט - מערכת המשפט - מבקר המדינה - נציב תלונות הציבור - היועץ המשפטי לממשלה - נגיד בנק ישראל - ועדת חקירה ממלכתית	דיון בליווי דוגמאות על תפקידיהם וחשיבותם של מוסדות הפיקוח השונים.
פיקוח בלתי פורמאלי : - אמצעי התקשורת - הפגנות ושביתות - אמנות מחאה - דעת קהל	דיון בליווי דוגמאות על דרכי הפעולה וההישגים של מנגוני הפיקוח הבלתי פורמאליים.

פרק י"ב: תקשורת ודמוקרטיה- לא כלול בבחינה

פרק י"ג: נשיא המדינה (נושא בחירה קבוע בחלק הרביעי של הבחינה)

מושגים	הערות זידקטיות
בחירת הנשיא תפקיד ייצוגי תפקיד סמלי	מעמד הנשיא, פירוט תפקידיו וסמכויותיו
סמכות החנינה	ייחודה של סמכות זו, הסבר בליווי דוגמאות של חנינות מפורסמות

בפרק זה לא יכללו המושגים הבאים: חסינות הנשיא

פרק י"ד: המיעוטים במדינת ישראל (נושא בחירה קבוע בחלק הרביעי של הבחינה)

מושגים	הערות זידקטיות
הפסיפס האנושי של החברה הלא יהודית בישראל: ערבים דרוזים בדואים צירקסים	מאפיינים דתיים, תרבותיים וחברתיים של קבוצות מיעוט שונות. יסודות משותפים לקבוצות המיעוט ולשאר אזרחי המדינה.
מחברה מסורתית לחברה מודרנית: חברה חקלאית חברה פטריארכלית חוק חינוך חובה חברה מודרנית מעמד האישה	הסיבות לשינויים, כגון: חוק חינוך חובה ועליית ערך ההשכלה, שינוי במעמד האישה, ירידה בילודה ועוד... המתח הפנימי בין המודרנה לבין החברה המסורתית במשפחה ובחברה כולה. המתח עם חברת הרוב: חוסר אמון, מתח סביב אופייה היהודי של המדינה ועוד...

פרק ט"ו: פערים כלכליים-חברתיים בישראל

מושגים	הערות זידקטיות
גישות כלכליות חברתיות: א. הגישה הליברלית ב. הגישה הסוציאל- דמוקרטית	היכרות בסיסית עם שתי הגישות והעמקת הדיון בעד ונגד כל אחת מהגישות, על יתרונותיה וחסרונותיה.

בפרק זה לא יכללו המושגים הבאים: הסיבות לפערים, תוצאות הפערים, זכויות חברתיות ומדיניות רווחה, המוסד לביטוח לאומי, שירותים סלקטיביים ושירותים אוניברסליים.

פרק ט"ז: הגלובליזציה והשפעותיה

מושגים	הערות דידקטיות
גלובליזציה כפר גלובלי	
הסיבות לתהליכי הגלובליזציה דרכי הביטוי של הגלובליזציה בתחומים שונים	מתן דוגמאות מחיי היום יום, הממחישות את המושג.

בפרק זה לא יכללו בבחינה המושגים: כיצד משפיעה הגלובליזציה על מדינת הלאום?

